

SNOV 4. LETNIKA

1. Uvod v prvo svetovno vojno
2. Prva svetovna vojna – obča in narodna
3. Obdobje med obema vojnama – obča in narodna
4. Druga svetovna vojna – obča in narodna
5. Hladna vojna
6. Slovenci po drugi svetovni vojni
7. Vojna v Sloveniji – nastanek samostojne Slovenije

VELIKA KRIZNA ŽARIŠČA PRED 1. SVETOVNO VOJNO

- 1.) Burske vojne
- 2.) Rusko- Japonska vojna 1904
- 3.) Ruska revolucija 1905
- 4.) Boksarska ustaja na Kitajskem 1900 – ekspedicijski korpus
- 5.) Balkanske vojne – prva 1912, druga 1913
- 6.) Aneksija Bosne in Hercegovine 1908
- 7.) Maroške krize- prva 1905, druga 1911

BALKANSKE VOJNE

- vzhodno vprašanje – razpadajoča Turčija
- manjše države se grejo imperializem
- 1912 – 4 države se povežejo v Balkansko zvezo:
 - o Srbija
 - o Bolgarija
 - o Grčija
 - o Črna Gora
- PRVA BALKANSKA VOJNA uspešna za Balkansko zvezo – iztrgajo ozemlje antične Makedonije in n+današnje Albanije
- Velesilam to ni všeč – vmešajo se Francija, VB, Rusija, Nemčija
- Londin – sklešanje premirja na pritisk AO
 - o Na konferenci 1913 ustanovijo Albanijo na Balkanu:
 - Kraljevina
 - Na čelu bavarski princ
 - Problem – zaradi Albanije so državnice prikrajšane → nova delitev plena:
- 1913 DRUGA BALKANSKA VOJNA:
 - o najprej v vojni Bolgarija in Srbija
 - Bolgarija sama
 - Srbiji pomagajo Grčija, ČG, Turčija, Romunija
 - Začetek dolgoletnega spora med Bolgarijo in Srbijo
 - 1913 Bolgarija zgubi
- Razdelijo si Antično Makedonijo:
 - o SRBIJA: Vardarska Makedonija (tudi Kosovo, del Metohije, del Sandžaka)
 - o GRČIJA: Egejska Makedonija, S del Epira, del Trakije, polotok Halkidika
 - o BOLGARIJA: Pirinska (gorovje Pirin) Makedonija (del Trakije)
 - o ČRNA GORA: del Metohije in del Sandžaka dobi, Prestanjsko jezero
 - o ROMUNIJA: Dobrudža

- o TURČIJA: del polotoka Trakije

MAROŠKE KRIZE

1905, 1911- podobni, isti scenarij

- Maroko – spor med Francijo in Nemčijo
 - o Protektorat (hočejo, se kregajo zanj)
 - o Notranja uprava se jim pusti
 - o Nemčija se odloči vojaško rešiti zadevo → v Maroko pošlje ladje – vojaški spopad
 - o Vmeša se VB – obe pomiri – spor se reši po mirni poti: Maroko postane francoski protektorat. Francija pa da Nemčiji del Konga
 - o Državi nista zadovoljni, a do vojne ne pride
 - o Vsi se oborožujejo
 - o V tej situaciji se začeta vse bolj povezovat VB in Francija... ..
 - o Začne nastajati ANTANTA (FR, VB), 1905 zveza že bolj aktivna
 - o 2. tabor – pobudnik Nemčija, AO, Italija

↓
1882 nastanek TROZVEZE

- o Trozveza ni nikoli trdna zaradi iridentističnih teženj Italije: hoče J Tirolsko, Primorje, Istro, Dalmacijo
- 1914 ko se vojna začne Italija čaka – nevtralni
- Antanta ji obljubi ozemlja
- 1915 Italija izstopi iz trozveze in gre k Antanti
- nasproti Antanti je CENTRALNI TABOR:
 - o Nemčija, AO
 - o 1915 še Bolgarija in Turčija

ANEKSIJA BOSNE IN HERCEGOVINE

- 1878 Berlinski kongres:
 - o Velesile dovolijo AO zasesti BIH (prej bili tu Turki)
 - o 1908 – AO res priključi BIH
 - o kriza nastane ker ozemlje hoče priključiti tudi Srbija (ki ima svoje ljudi tu)
 - o ves čas nemirno območje = BALKANSKI KOTEL
- teroristične skupine – npr. MLADA BOSNA (borijo se za združenje J Slovanov z atentati)
- Mlada Bosna je povezana s Srbsko tajno obveščevalno službo, ki jim priskrbi orožje
- Mlada Bosna organizira atentat na Franca Ferdinanda:
 - o AO je imela v Srbiji pogosto vojaške manevre – grožnje
 - o Vidov dan 28. junij – Gavrilo Princip ubije Ferdinanda in ženo = POVOD ZA PRVO SVETOVNO VOJNO
- AO da Srbiji ultimatum: Avstrijska policija gre na področje Srbije raziskovat, kdo je MB oskrbel z orožjem – Srbija jasno ne more tega dovoliti

ZAČETEK: kot spopad med AO in Srbijo /Rusija podpre Srbijo → vmešajo se Nemci
28. 7. 1914 VOJNA

8.8. 1914 vse velesile v vojni

I. SVETOVNA VOJNA

POVOD

BIH- nemirno ozemlje, AO imela vojaške manevre – grozila Srbiji

- 28.6. 1918 je Franc Ferdinand prišel pogledat manevre
- VIDOV DAN Srbski nacionalen praznik, Vidovdanska ustaja
- BIH – več narodnosti, Srbi hoteli območje zase – stalno napeto
- FF je opozorjen, a jih ne upošteva
- Jutranje ure – bomba ne eksplodira, vozi se v odprtem avtomobilu
- Atentat naredi predstavnik Mlade Bosne (nacionalistično teroristična organizacija, ki probleme rešuje z atentati)
- CILJ: uničenje AO in Turčije, ustanovitev nove države J Slovanov z vodstvom Srbije, člani Mlade Bosne so Srbi
- Pripravi se več trojk, prva ne uspe
- Pruga trojka – strelja Gavrilo Princip → obsojen je na 20 let zavora (bil mladoten), umre v zaporu star 20 let
- Srbska tajna obveščevalna služba je opremljala Mlado Bosno z orožjem (vodja STOS je bil Dimitrijevič Dragutin- Apis)
- AO zaslišuje Mlado Bosno in ugotovi, da je v ozadju Srbija → AO poda ultimatum: Srbija ni mogla izpolniti dveh točk:
 - o Obdolžili so jih atentata v Sarajevu – mogli bi dovoliti, da AO- policija raziskuje v Srbiji STOS in ozadje atentata
- 28. 7. 1914 AO napade Srbijo
- Srbija je napadena, Rusija se začne militizirati → Nemčija (3. avgusta stopi v vojno) se tudi začne, da bo pomagala AO
- V vojno stopijo še Francija in VB
- do 8. avgusta je cela Evropa v vojni
- 1915 se pridružita še Turčija in Bolgarija (str. 22. zemljevid)
- 1915 se antanti pridruži Italija (tabela str. 23)
- ZDA 1917 odločijo vojno v prid antante
- VZROK: imperializem, ponovna delitev sveta (zahtevajo države brez kolonij – pomanjkanje surovin in delovne sile)

VZROKI:

- o imperializem
- o cenena delitev sveta
- o države brez kolonij: pomanjkanje surovin in delovne sile
- o države z kolonijami □ države brez njih → želijo ponovno delitev sveta

NAČRT BOJEVANJA

Cilj: nova delitev sveta

Antanta ima kolonije, centralne sile pa jih nimajo zaradi kasnejšega industrijskega razvoja

Načrt je izdelal nemški general Kurt von Schlieffen (že 1905) (po njem se zgledoval Hitler)

NAČRT:

- na dveh frontah
- V fronta proti Rusiji
- Z fronta proti Franciji
- 1 fronta vedno v mirovanju, tako, da je na drugi strani vsa sila
- v prvi svetovni vojni je aktivna fronta na Z (V v mirovanju)

- mislili so, da se bodo Rusi počasi mobilizirali
- mislili so, da bodo hitro osvojili Francijo
- napad čez Belgijo → kršijo nevtralnost Luxemburga
- stvari se ponesrečijo:
 - o Rusi se hitro mobilizirajo → vdrejo na njihovo ozemlje
 - o Nemčija je morala na višku vojne deliti sile in voditi obrambno vojno proti Rusiji
 - o niso računali na pomoč Franciji iz Velike Britanije
 - o dobro funkcionira francoska železnica → Francija lahko polni rezerve
 - o Belgija ima velik odpor
 - o Nikoli ne obkolijo Pariza
 - o Fronta se ustavi na reki Marni (Z fronta)

LETO 1914

- Fronta se odpre med AO in Srbijo – Jugovzhodna-balkanska fronta
- Srbija je najprej kos AO
- 2 veliki ofenzivi avgust 1914:
 - o Srbija se ubrani na planoti Cer
 - o 30.000 AO pade, 15.000 Srbov pade
 - o december:
 - reka Kolubar
 - od začetka decembra do srede decembra jih Srbi odženejo
 - ogromna izguba zaradi strojníc
- konec leta se centralnim silam pridruži Turčija (1915 tudi Bolgari)
- Srbija jim ni več kos
- Srbi se umikajo preko Albanskega ^{Maščevanje za 1. balkansko vojno} ozemlja do Sredozemskega morja
 - pestijo jih bolezni (kolera, tifus)
 - ostane 12.000 vojakov
 - pri Draču jih vkrcajo na ladje in na otok Krf
- AO in Bolgarija v celoti zaedejo Srbijo
- 1915 se fronta zaključi

- fronta med Rusijo in Nemčijo: VZHODNA FRONTA (do 1917)
 - Rusija je hitro mobilizirana
 - Pri Tannebergu Nemci Ruse premagajo in preženejo
 - nemški general von Hindenburg postane prvi nemški predsednik, vodi vojne na vzhodni fronti

- fronta med Rusijo in AO:
 - v Galiciji
 - AO izgubi veliko vojakov
 - Pozicijsko bojevanje: večjih sprememb ni, bojevanje iz jarkov

- Zahodna fronta: Nemčija □ Francija
 - o Nov način bojevanja:
 - pozicijsko bojevanje (skrivajo se z barierami, kopali jarke)
 - vmes bodeče žice, malo prostora
 - juriš
 - nova orožja
 - fronta obtiči in se ne premika
 - o Nova orožja
 - tanki

- strojnice
- bojni strupi (plini) – prvi Nemci v Belgiji pri kraju Iper, težava-veter
- letala v zraku
- podmornice
- o Totalna vojna:
 - ne prizanašajo nikomur
 - na fronti se prebivalci izselijo ali pa jih pobijejo
- Fronta na morju: Nemčija □ VB
 - o VB blokira nemške ladje v pristanišča
 - o Nemci trpijo pomanjkanje hrane vso vojno
 - o Nemci uporabijo podmornice in torpedirajo tuje ladje (brez opozorila)
 - o VB ladje nimajo več veliko zalog
 - o VB začne uporabljati:
 - KONVOJE – trgovske ladje v skupini z bojnimi ladjami okoli (podvodne mine)
 - radar: na podlagi radijskih valov vidijo velike predmete
 - o prva velika bitka: maj-junij 1916 (VB vs Nemčija)
 - Severno morje pri Jutlandiji:
 - VB pravi, da so DE zbežal
 - DE pravi, da so VB potopili več tonaže (ladij)
 - o Največja kopenska bitka:
 - 1916 Zahodna fronta: Verdun (De vs Fr)
 - 300 dni
 - cca milijon žrtev
 - feb-dec
 - fronta redno na mestu

LETO 1915

- vzhodna fronta – Rusi proti AO in Nemčiji
- nova JZ fronta potekal po vrhovih julijskih alp
- AO in Italijanska fronta – soška fronta, vmes reka soča
- Italija se pogaja z obema stranema, če ji dajo ozemlje AO: Istro, Dalmacijo, če izpolnejo njene iredentistične težnje
- 26. april 1915 LONDONSKI SPORAZUM (tajen):
 - o Italija stopa v vojno na strani Antante v zameno za:
 - J Tirolsko
 - Goriško
 - Kanalsko dolino...
 - Dalmacijo
 - Istro
 - Otoke
 - Obljubijo ji tudi ozemlje v Aziji
 - o Vse dobi, če Antanta zmaga → napove vojno AO 23. maja 1915
 - o Takrat se odpre soška fronta, ena najhujših front v zgodovini človeštva
 - o Poteka po gorskem svetu Julijskih Alp
 - o Kopali so rove, kaverne (skrivališča v skalah, votline, v katerih so bivali
 - o Večino leta je bil sneg, slabe razmere

- o Rove so kopali pod sovražnikove rove, da bi jih potem vrgli v zrak
- o Zgradili so veliko poti MULATERA (široke, udobne poti na Komno
- o Gradili žičnice, zdaj ni več
- o Na Komno žičnica je še danes
- o V dolini Soče jih je bilo veliko
- o Prebivalstvo se je moralo izseliti in eva in evica sta mogli naprej gledat film in nehat tipkat
- o Fronta se je spremenila v pozicijsko bojevanje
- o V enem letu je padlo 116.000 italijanskih vojakov
- o 71.000 AO vojske
- o not so slovinci, hrvati, čehi, bosanci
- o ta fronta je ena najtežjih
- o bila vse do 1917, dobijo na fronti pomoč nemške vojske, sicer bolj v načinu bojevanja = BLITZKRIEG (način bojevanja v drugi svetovni vojni)
- o bilo je enajst neuspešnih ofenziv, 12. = ČUDEŽ PRI KOBARIDU
 - prodor se začne v noči iz 23. na 24. oktober
 - pride do hitrega prodora avstrijsko nemške vojske - pridejo za hrbet italijanom
 - do 28 oktobra je vsega konec, tudi soške fronte
 - italijani bežijo do reke Piave v Furlandski nižini
 - takrat Antanta priskoči italijanom na pomoč, tam se poem uspostavi nova fronta med AO in ITA, ki traja do konca vojne
 - ko AO že razpade, razglasi predajo
 - ita dobi vsa obljubljena ozemlja
 - zasedejo vse do vrhnike, potem se obrnejo
- o Soška fronta - načeljuje nadporočnik Ervin Rommel → v drugi svetovni vojni je znan kot Puščavska lisica -> načeljuje silam nemške vojske v S Afriki in Franciji
- o Simon Gregorčič: » In ti mi boš krvava tekla...«
- o Hemingway - Zbogom orožje
- o Božidar Jakac - slikal soško fronto
- o Renito Mussolini - vojak na soški fronti
- o Svetozar Borojevič - poveljnik na soški fronti na AO strani - oficir, ki je pregnal Italijane, da niso zavzeli Ljubljane in naprej
- o 1915 - poskus odprtja nove fronte na Balkanu:
 - Angleži načrtujejo največjo pomorsko-kopensko invazijo v prr+vi svetovni vojni
 - Angleži načrtujejo izkrcaje na polotoku Galipoli in zavzetje Dardanel - načrtuje poveljnik vodja mornariškega sektra v ministrstvu - Winston Churchill - stvar se razreši:
 - Turki porinejo Angleže nazaj v morje
 - dobro so se vkopali
 - 1915 aprila popoln poraz zaradi slabih priprav

LETO 1916

- Zahodna fronta:
 - o 300 dni feb-dec, se ne premakne
 - o milijon mrtvih
 - o bitka pri Verdunu
- Vzhodna fronta:
 - o Pozicijsko bojevanje

- Fronta na morju
 - o Jutlandija – oboji štejejo zmago
- Soška fronta:
 - o AO proti Italiji
 - o Pozicijsko bojevanje
 - o Zg. Posočje – kraj dogajanja
 - o Kobariški muzej – čudež pri Kobaridu
 - o 1914 – začetek
 - o 24. maja 1915 prvič zagrmijo topovi ob Soči
 - o 600 km dolga fronta
 - o od Rombona do Jadrana
 - o čez milijon mrtvih, ranjenih vojakov, civilistov, ekološka kriza
 - o porušeni kraji, boji visoko v gorah, dereze, mraz, zaščitna očala, kaverne, jarki
 - o 12. soška bitka konec oktobra – nova taktika – bočno bojevanje – Čudež pri Kobaridu
 - o 23. oktobra čaka na ukaz 600.000 vojakov, sreda 24. okt 1917 BOJ
 - o soteska Soče, uničena telegrafska zveza, v napad gre pehota, 3 dni trajajo boji → pridejo do meje z Italijo, generalov dnevnik nadporočnika Rommla – skice in opisi bojev
 - o množice vojnih ujetnikov
 - o do 7. novembra bili boji, množica se premakne na reko Piavo
 - o AO-Nemške izgube manjše
 - o 1918 – Kobarid za 25 let dobijo makaronarji
 - o Kobariška bitka je najuspešnejša bitka v prvi svetovni vojni
 - o Podoben odmev bitka pri Verdunu
- Odprtje Solunske fronte
 - o 1916 se antantnim silam uspe izkrcati pri Solunu (Angleži in Francozi)
 - o pridružijo se jim tudi: 12.000 srbskih vojakov iz Krfa
 - o JV fronta je proti Bolgariji – najšibkejšemu členu centralnih sil
 - o Pomaga jim tudi AO
 - o To se spremeni v pozicijsko bojevanje
 - o V aktivnem premiku je, ko Bolgarija in AO izgubita, kapitulirata

LETO 1917

- vstop ZDA v vojno na strani Antante
- dve revoluciji v Rusiji – februarska in oktobrska (marca in novembra)
- preboj na Soški fronti, premik na reki Piavi
- Kitajska napove vojno Nemčiji
- Konec leta je konec vzhodne fronte
- Rusija se pogaja po oktobrski revoluciji, sklenjeno premirje marca 1918

VSTOP ZDA

- Vzrok: varovanje svojih kreditov (kreditirali so antantne sile in do leta 1917 se je nabralo več kot 3 milijarde dolarjev) in proključitev svojih sil v vojni

- Povod: potopitev potniške ladje Lusitanie 7. maja 1915 nekje med irsko in angleško obalo (torpedirala jo je nemška mornarica – gor bli ameriški državljani)
- Datum vojne napovedi:
 - o Začetek aprila 1917, prvi, četrti ali šesti ZDA napove vojno Nemčiji
- Obpovodi:
 - o Ni bila to edina ladja, kasneje so še ostale
 - o V ZDA časopisju naj bi prestregli dokumente, da Nemci nagovarjajo Mehiko, naj napade Teksas, Teksas bi si potem razdelili → potek vojne v korist antante
 - o Takrat je bil dolar merilo stvari, danes evro, včasih marka

REVOLUCIJA V RUSIJI

1. FEBRUARSKA BURŽOAZNA REVOLUCIJA

VZROKI:

- zmage na frontah dosega zaradi mase vojakov → ogromno število žrtev
- Rusija je še vedno na stopnji absolutizma (carsko samodržstvo), če hodi car po podeželju, kmetje poljubljajo njegovo senco
- Mobiliziran je v glavnem ruski kmet → ni delovne sile → pomanjkanje hrane → lakota → demonstracije --- KRUUUUUHAAAA!!!!
- Ogromni davki – vojaški potencial se plačuje iz davkov – ogromni davki
- V Rusiji je močan vpliv iz ruske revolucije 1905, SDDS, boljševiki, marksisti – z revolucijo . ustanavljajo sovjete med vsemi ljudmi, navdušujejo jih za revolucijo

ZAČETEK:

- 22. februar, oz. 7. marec (oni imeli julijanski koledar)
- » Dol carja, hočemo kruha!! – vojska, ki jo pošljejo nad množico se pridruži množici
- oblast prevzame meščanstvo, naredi 3 napake:
 - o ne izstopijo iz vojne → vojaki niso zadovoljni
 - o ne razlastijo veleposestnikov → kmetje niso zadovoljni
 - o delavci ne ugodijo niti v eni stvari
- začne se širiti ideja o revoluciji
- nižji sovjeti volijo višje, glavni je v St. Peterburgu
- to je DVOVLADJE
- miru ni, nezadovoljstvo
- glavni akter je predsednik ruske social demokratske stranke
- LENIN je bil v Švici
- Antanto zaprosi, če gre lahko v Rusijo – NE NE SMEŠ!!!
- Nemška tajna obveščevalna služba ga deportira v Rusijo
- Aprila 1917 se vrne in že na železniški postaji, ko stopi iz vagona ima govor: APRILSKE TEZE: Zemljo kmetom, mir ljudem, oblast sovjetom!!!!
- Obljubil je tudi nadaljevanje revolucije
- Na sestanku boljševikov so se odločili, da bo Lenin tisti, ki bo določil pravi trenutek za nadaljevanje revolucije

2. OKTOBRSKA

- Še naprej nemir celo poletje, težave v vojski, stavke
- Dopolnjuje sovjetsko oblast
- V tajnosti začne nastajati Rdeča armada – glavni organizator Lev Nikolajevič Trocki
- Nova revolucija iz 24. na 25. oktober (oz 6. na 7. november)

- Začasna buržoazna vlada se odloči napasti center boljševikov
- Napadejo tiskarno, kjer so tiskali časopis Pravda – glavi boljševiški časopis
- DVOVLADJE – sovjeti, buržoazna vlada
- takoj po napadu pride do dviga vseh upornih sil
- v noči in pol zavzamejo vse pomembne centre v Petersburgu
- zjutraj niso držali le še Petro-Pavelske trdnjave (kadetska šola) in Zimskega dvorca (križarka Aurora)
- tut to so potem zavzeli
- revolucija sama ne terja veliko življenj
- prevzem oblasti sredi hude revolucije
- močna državljanska vojna (protirevolucija), intervencije drugih držav... → milijoni žrtev

konec oktobrske revolucije

- boljševiki → rdeča armada je držala vse funkcionalne dele
- zavzete Zimskega dvorca – na pomoč pride križarka (stvar ni bila krvava)
- sledi kontra revolucija
 - o organizira se buržuazni in stari (caristični) režim
 - o vodje te armade so bivši carski generali → bela garda (pristaši carističnega režima – ostanki plemstva, generali...)
 - o nosijo bele uniforme
 - o glavni centri v: Pribaltiku, Ukrajini, v Sibiriji
 - o kontrarevolucija se povezuje z intervencijo → oborožen poseg tujih držav (Anglija, Francija, ZDA, Japonska)
 - o to traja do 1923 (spopad med rdečo armado in belo gardo)
 - o obdobje rdečega in belega terorja
 - o boljševiki uberejo zgrešeno gospodarsko politiko → velika lakota → milijoni žrtev

politična organiziranost rusije

- takoj po revoluciji iz 7- 8 november (po gregorjanskem koledarju, ki ga uvedejo po revoluciji) pride do zasadanja vseruskega kongresa sovjetov. Sprejmejo pomembne odloke:
 - o ODLOK O MIRU
 - Rusija sklene izstopiti iz vojne – hočejo status QUO (izhodiščni položaj)
 - Hočejo prepričati tudi vse ostale, da bi sklenile premirje
 - Nihče v svetu se ni hotel pogovarjati
 - Lenin hotel utrditi svojo oblast & zato končal vojno
 - Z Nemčijo se separativno začne pogajati o sklenitvi premirja → to mu je uspelo, ko Nemčiji 3. marca 1918 obljubi ozemlja = LOČEN ali SEPARATIVNI MIR podpisan v Brest Utovsku
 - Rusija mogla Nemčiji odstopiti Pribaltik, Ukrajino, Belorusijo
 - (še istega leta to Nemčija izgubi → ko izgubi vojno, Rusi potem to dobijo nazaj)
 - o ODLOK O ZEMLJI
 - Vsa zemlja se nacionalizira in lastnik zemlje postane država
 - Pogovarjali so se: da ruski kmet toliko časa ni bil lastnik, da ni sposoben biti lastnik- zato dobi zemljo le v uporabo
 - V zameno mora kmet dajati vse viške pridelkov
 - Ruski kmetje niso zadovoljni- pridelajo le toliko, kot sami rabijo
- 8 milijonov žrtev državljanske vojne (potem pa še 12 mio)
- rusi v 1. svetovni vojni izgubijo samo 2 mio prebivalstva
- boljševiki organizirajo volitve v starodajno skupščino- DUMO

- volitve se vršijo decembra 1917
 - problem: boljševiki ne dobijo večine v parlamentu
 - večino imajo manjše meščanske stranke
 - zato da Lenin razpusti duma, vlogo parlamenta pa je prevzel vseruski kongres sovjetov, kjer so imeli boljševiki večino → začetek diktature proletariata
 - s tem Rusija postane prva socialistična država na drugem vseruskem kongresu (7- 8.) nastane vlada – svet ljudskih komisarjev
 - prva ustava: julij 1918
 - uradno ime: Ruska sovjetska federativna socialistična republika
- od 1922 Zveza... → Sovjetska zveza

LETO 1918

Fronte, ki so še:

- Zahodna
- JZ – fronta na reki Piavi med AO in Italijo
- JV – Solunska fronta
- fronta na morju
- fronta na kolonijah (nemške kolonije)
- vzhodne fronte NI!!!

Kljub vstopu ZDA v vojno ni zgledalo, da bo prišlo do odločitve na bojiščih. Nemčija ni bila v prvi svetovni vojni na bojiščih nikoli poražena. Do odločitve je prišlo zaradi vpliva oktobrske revolucije. Vojske, ki so se bojevale v prvi svetovni vojni so pod okvirom oktobrske revolucije množično upirale – tudi nemška vojska.

Prva, ki je doživela upor v vojski je bila Bolgarija. Zaradi upora pod vplivom oktobrske revolucije je bolgarska armada 30. septembra zaprosila za premirje. Druga je bila Turčija 30. oktobra, ki je doživljala hude poraze od antante na bližnjem vzhodu. Tudi oni doživijo doma buržoazno revolucijo pod vplivom oktobrske revolucije. Izvede jo vojska. → vodja MUSTAFA KEMAL PAŠA ali ATA TÜR. Mladi oficirji so se mu pridružili, izvedel je državni udar, prestolnico premaknejo v Ankaru – središče Turčije postane Mala Azija – Anatolija. Ata TÜR je izvedel tudi evropizacijo Turčije – evropski parlamentarni sistem, ženske niso več pokrite. Turčija mora končati vojno tudi zaradi notranjih trenj → Arabci na Bližnjem Vzhodu

Str. 30: Angleški polkovnik Lawrence je hotel prepričati arabce, da se uprejo Turkom. Z njimi je tudi živel, umrl je pa, ko se je šel mal pelat z motorjem ☺. Turška vojska je septembra 1918 dokončno uničena.

Naslednja je kapitulirala AO 3. novembra → imeli so dvojne težave:

- od 28. oktobra je že razpadla
- številni narodi v okviru AO so razglasili popolno samostojnost:
 - o Čehi – Slovaki
 - o Madžari
 - o Slovenci → država SHS
- Doživljala je upore v lastnih vojskah:
 - o Jugenburg
 - o Boka Kotarska (pristanišče) – upor mornarice
 - o Gornja Radgona
- Imeli so revolucionarno vrenja na Dunaju pod vplivom okt. revolucije
- AVSTRIJA KAPITULIRA – zaprosi za premirje – 11.10. 1918

- Italija dvigne ofenzivo in zavzame ozemlje obljubljeno po Londonskem sporazumu

Zadnja zaprosi za sklenitev premirja NEMČIJA:

- pod vplivom okt. revolucije je tudi v Nemčiji prišlo do socialistične revolucije
- prihaja do uporov v vojnih oporiščih: Kiel, Hamburg (velika mornariška pristanišča)
- sledijo upori v velikih mestih: München, Berlin...
- revolucijo v Nemčiji je pripravila Špartakova zveza:
 - o Nemška social-demokratska delavska stranka se je delila na
 - Špartakovo zvezo – levico (marksisti, kot boljševiki)
 - Desno krilo – Nemška social-demokratska delavska stranka
- revolucija traja 1 dan
- višek socialističnega duha - 9. novembra
- Nemčija zaprosi za premirje, tako da lahko potegne vojsko iz bojišč in zaduši revolucijo
- 11.11 – KAPITULACIJA NEMČIJE
- revolucijo v Nemčiji (Špartakovo zvezo) vodita ROZA LUKSEMBURG in sodelavec KAREL LIBCNECH → januarja ju ustrelijo na ulici; str. 67

PARIŠKA MIROVNA KONFERENCA

- v Versaillesu
- poteka več kot leto dni, začetek – januar 1919
- 1000 sestankov
- 50 komisij
- udeleževalo se jih je 32 držav
- odločilna vloga:
 - o ZDA – predsednik Woodrow Wilson
 - o VB – ministrski predsednik David Leud George (konst. monarh)
 - o Francija – predsednik države George Clemenceau
 - o Italija – ministrski predsednik Viktor Emanuel Orlando (konst. monarh)
- svet se ureja po prvi svetovni vojni
- dejansko mirovna konferenca več stvari zaplete, kot reši → eden od razlogov za 2. svetovno vojno
- Nemčijo obsodijo za glavnega krivca vojne – mirovna pogodba – DIKTAT
 - o v Nemčiji rodijo REVANŠIZEM – želja maščevati se za težke pogoje/poraz
 - o marsikatero stvar je urejala po konceptu ureditve sveta Woodrowa Wilsona – izdelal ga je že 8. januarja 1918 – WILSONOVE TOČKE = buržoazni koncept ureditve poveljnega sveta

PARIŠKA MIROVNA KONFERENCA – iz prosojnice

1. Dva koncepta ureditve poveljnega sveta
 - buržoazni :
 - o Wilsonovih 14 točk = osnova
 - o nenačelna pravica samoodločbe narodov
 - socialistični
2. nastanek novih držav:
 - določitev meja

- manjšinske pravice
- 3. Neenakost med antantnimi državami
- 4. mirovne pogodbe z Nemčijo:
 - zmanjšanje teritorija
 - visoka vojna odškodnina
 - izguba kolonij
- 5. mirovna pogodba z Avstrijo:
 - razpad AO
 - izgubi J Tirolsko
- 6. mirovna pogodba z Bolgarijo:
 - izguba cele Trakije
- 7. mirovna pogodba z Madžarsko:
 - izguba Slovaške in Transilvanije
- 8. mirovna pogodba s Turčijo:
 - Ata Türk - evropizacija
- 9. ustanovitev društva narodov - Ženeva
 - v njem ni Nemčije, ZDA, Sovjetske Rusije
- 10. mandatni sistem kolonij

Teoretiki so mislili, da se bo revolucija razširila po celem svetu → po celi Evropi, vendar razen v Rusiji nikjer ne uspe. Razen na Madžarskem (z intervencijo) so povsod sami ukrotili upornike. Samoodločbe narodov Wilson na Pariški konferenci niti sam ne zagovarja. Že meja med Slovenijo in Italijo ni bila pravična. Socialistični koncept - odlok o miru, status KUO - Rusija ne sodeluje na konferenci.

Na Pariški konferenci nastanejo Poljska, Češkoslovaška, Avstrija. Velik del Slovenskega ozemlja pride pod Italijo. Veliko Slovencev pride tudi pod Avstrijo → posebne manjšinske pravice.

WILSONOVE TOČKE:

- 1.) javnost mirovnih pogodb - ni bilo nobenih tajnih dodatkov
- 2.) svobodna plovba pšo vseh morjih
- 3.) enakopravnost trgovinskih odnosov za vse države
- 4.) razorožitev vseh držav do skrajnosti (orožje pa uničiti)
- 5.) nepristranska ureditev kolonialnega vprašanja (da bi jih odpravili)
- 6.) vojaško izpraznitev Rusije, Belgije in Francije
- 7.) odstop Alzacije in Lorene Franciji (vrnitev)
- 8.) popravek italijanske meje po narodnostnih črtah
- 9.) avtonomni razvoj za AO narode
- 10.) vojaška izpraznitev in obnovitev Romunije, Srbije in Črne Gore
- 11.) prost vstop Srbije do morja, dostop do morja pri Solunu
- 12.) avtonomen razvoj neturških narodov osmanskega imperija (Kurdi še danes nimajo

samostojnosti)

13.) ustanovitev neodvisne države Poljske, ki mora imeti dostop do morja

14.) ustanovitev Društva narodov kot čuvaja svetovnega miru

Rusija ni bila udeležena. PO zmagi nad revolucijo se je hermetično zaprla. Zavrnilo so tudi pakete Rdečega križa. Bali so se intervencije.

MIROVNE POGODBE:

I.) Z NEMČIJO

- 28.6. 1919 v Versaillesu
- imela 2 dela:
 - o diktat premagani Nemčiji
 - o ustavna listina Društva narodov
- ozemeljske spremembe nemčije:
 - o Franciji mora vrniti Alzacijo in Loreno
 - o vrniti mora nekaj ozemlja Belgiji, Danski, Litvi
 - o V- Prusijo dobi Poljska, čez Zahodno Prusijo je narejen koridor, po katerem ima Poljska dostop do morja, pristanišče Kdansk (pod nadzorom Društva narodov)
 - o izgubi vse kolonije – dobijo jih antantne države v mandatno upravo = naj bi jih pripravile na samostojnost, večinoma pa so se morale potem kar boriti za samostojnost
- Nemčija ne sme imeti redne vojske:
 - o Nima splošne vojaške obveznosti
 - o Lahko ima samo 100.000 najemniških vojakov
- ne sme imeti
 - o vojnega letalstva
 - o podmornic (samo nekaj lahkih križark)
 - o kemičnega orožja
- razpuščen je generalštab
- oddati mora vse vojaške arhive
- določena območja morajo biti popolnoma demilitarizirana – do Rena, na meji s Francijo
- reparacije – na daljše obdobje
 - o 126 milijonov zlatih mark (pred 1.sv.vojno so imele vse države zlato podlago)
 - o povzročijo krizo, umetno inflacijo, da bi se izognili plačilu, tiskali denar brez kritja, potem so dobili kredit od Amerike
 - o nikoli jih v celoti ne plačajo
 - o nemčija se ni v 1. sv. vojni nikoli nikoli borila na svojih tleh → TOVARNE SO CELE (vseeno so Nemci hoteli prikazati lažno krizo)

II.) Z AVSTRIJO

- 10. september 1919 – Saint Germain (dvorec v bližini Pariza)
- Avstrija se ozemeljsko zmanjša:

- o Ostane ji osrednji del nekdanje AO
- o Izgubi ozemlje Češke in Slovaške → nastane Češkoslovaška
- o Izgubi Galicijo, ki jo dobi Poljska
- o Izgubi Ogrsko → nastane samostojna Madžarska
- o Izgubi ozemlje, kjer živijo Srbi, Hrvati in Slovenci → Kraljevina SHS
- o Izgubi J Tirolsko → dobi Italija
- o Italija zasede še Primorsko, Istro in Dalmacijo
- o Področje Koroške → določen plebiscit (področje Celovške kotline) - določen je tudi za mesto na meji Avstrije, Madžarske - Šopron
- V pogodbi je zapisano, da se je Avstriji prepovedano združiti z Nemčijo, razen če se strinja Društvo narodov
- Ne sme imeti redne vojske → lahko ima samo 30.000 najemniških vojakov
- Ne sme imeti mornarice → ladjevje razdeljeno med antanto

III.) Z BOLGARIJO

- Neuilly - 27. november 1919
- Ozemeljsko:
 - o Izgubi vso J Dobrudžo
 - o Zgubi tudi J Trakijo, kjer je imela dostop do Egejskega morja → dobi jo Grčija; sedaj ima samo še dostop do Črnega morja
- Ne sme imeti redne vojske → s tem ima omejeno poklicno vojsko na 20.000 vojakov

IV.) Z MADŽARSKO

- Trianon - 4. julij 1920
- Po prvi svetovni vojni izbruhne na Madžarskem socialistična revolucija. Izvedena je cepitev v delavskem gibanju (madžarska soc. dem. delavska stranka):
 - o Levica (komunisti)
 - o Desnica (komunisti)
- Komunistična revolucija uspe, vodi jih Bela Kun, ki postane novi predsednik Madžarske komunistične države - Sovjetska Madžarska republika
- Antantne sile se odločijo za intervencijo → uničijo državo, Bela pobegne
- Antantne sile so za pomoč pri intervenciji prosile tudi sosednje države (npr SHS - za nagrado dobila Prekmurje, ceprav so hoteli do Minoštra (Porabje))
- Oblast je predana generalu Horthy → vojaška diktatura
- Madžarska uradno republika
- Potem sklenejo mirovno pogodbo:
 - o Madžarski je odvzeta Slovaška
 - o odvzeta Podkrpatska Rusija (= Podkrpatska Rutenija)
 - o izgubi večino Gradiščanske (Avstrijsko)
 - o Transilvanijo dobi Romunija
 - o Ozemlja, ki jih dobi SHS:
 - Slavonija
 - Prekmurje
 - Ostali del Hrvaške
 - Banat (žitnica Vojvodine v Srbiji)
 - o Ne sme imeti redne vojske, samo 35.000 poklicnih vojakov

V.) S TURČIJO

- Sklepa se 2 pogodbi:
 - o PRVA – 10. avgust 1920 Sèvres
 - Po buržoazni revoluciji
 - Niso hoteli podpisat, saj po tej pogodbi Turčija ni več evropska država → nočejo podpisat, se pregovarjajo → sklenejo novo pogodbo
 - o DRUGA – 24. julij 1923 Lausanne
 - Dobijo nazaj del Trakije, kolikor je imajo tudi zdaj v Evropi
 - Turčija zgubi ozemlje v Aziji:
 - Arabsko ozemlje (dobi Arabija), Ciper (šel pod angleško upravo)
 - Kurdistan – obljubijo jim avtonomijo, ki e še vedno NIMAJO
 - o Kurdi – največje ljudstvo brez svoje države (Iran, Irak, Arabija)
 - Turčija mora priznat, da sta Bospor in Dardanele odprti za splošno plovbo – svobodno (nimajo besede kdo bo mimo plul) – prej so imeli zaradi tega probleme z Rusi

DRUŠTVO NARODOV

= organ ustanovljen z namenom, da bi postal čuvar svetovnega miru

29. april 1919 – drugi del mirovne pogodbe z Nemčijo – USTANOVNA LISTINA

- je predhodnik Organizacije združenih narodov – OZN
- pobudnik za zmanjšanje oborožitve, miroljubno reševanje problemov
- pomanjkljivost: nima na razpolago lastnih vojaških sil
 - o razpolaga samo z gospodarskimi sankcijami, zato je delovanje proti kršiteljem neučinkovito
- imat 3 glavne organe:
 - o generalna skupščina
 - o generalni svet
 - o sekretariat
- poleg tega ima še mednarodno sodišče
- glavni sedež v Ženevi (Švica za nevedne ☺)
- Društvo narodov je upravljalo z nemškimi kolonijami, ki so šle pod mandatno upravo
- Wilson predlaga ustanovitev Društva narodov, a ZDA nikoli nikoli člani – kongres zavrne vključitev, vrnejo se k Monrojevi doktrini